

PETŐFI Miskolcon

I.
VADNAY KÁROLY 15 éves ifjú volt 1847-ben, Miskolcon élt a szülei házában, amely a Pece-pataknál állt, a Palóczy-utca elején. A házat lebontották, csak a puszta helye van meg, egy téglát nem maradt belőle. Az emléktáblát, amellyel a kegyelet jelölte meg Vadnay szülőházát, a miskolci múzeum őrzi. A holthideg márványdarab, a sorszámozott múzeumi ereklye azt példázza, hogy az ember úgy hal meg, ha elfelejtik.

Nem, Vadnay nem volt nagy író: ügyesen írt, egy időben divatban volt. De mégis adott valamit, ami maradandó: emlékezőseket. Gyermekkorában küzdött végig a szabadságharcot, — 16 éves korában állt be honvédek és még Világos után is harcolt, — a serdülő ifjúban a legjobban rögződnek meg az emlékek: erről írt ötvennégy éves korában egy könyvet, ez felelhetetlen. — *Elmúlt idők*, — ez a könyv címe; a fölkapott író, a divatos Vadnay Károly, a pesti főszerkesztő maga is érzi, hogy ez volt az életének a csúcsa, a miskolci diákkor, a forradalmas ifjúság, a nagy vihar, negyvennyolc. Érdekes, ha erről ír, kitűnő író. Van a memoárjának egy része, mikor a zsidói fegyverrelés után hazatért Miskolcra, a bujdosó meglátja városának tornyait, az Avast, a kapitánus katonának ez a pillanata megrázó; komor, fegyelmzett írás, valahogy Stendhalra emlékeztet.

Ezért a könyvéért szeretem Vadnayt, ebben a könyvében van egy emlékezőse Petőfiről, akivel Miskolcon találkozott először és utoljára. Magamhoz hoztam a könyvet Pestről, szállodai szobámban ezt olvasom, ez a kalauzum, mert — hiába — Petőfi miskolci nyomait keresve ez a halott memoáriró még mindig a legjobb vezető.

II.

A TALÁLKOZÁS 1847 június 8-án történt Vadnay Miksa lakásán. Ez a mai Tanácsház tér 5. számú háza. A házigazda Vadnay Károly bátyja volt, keveset tudunk róla, még a legtöbbet az öccs emlékiratainak egyetlen mondatából: „Ez a bátyám már suhanc koromban azt mondta nekem: olvasd a jó költőket és a francia forradalom történetét, akkor ember lesz belőled...”. — Mint egy lobbanás úgy világítja meg Vadnay Miksa szép arcát ez a mondat, a borsodi haladó ifjúság vezére volt, nála szállt meg Petőfi. Nagy család volt a Vadnayé, Miksa házába éppen aznap reggel tekintett be az öreg Vadnay Lajos, majd később a fia, Károly, a diák, kezében egy akkor vásárolt Tompa-kézzel, a bejei pap költészetét felelt vitáznak. „Senki sem vette észre, hogy az ablak alatt kocsit állt meg s csakhamar az ajtón kopogtatás hallatszott...”. Újra egy Vadnay lép be, ez Rudolf, aki 1848-ban Szemere Bertalan mellett szolgált. Ajtót nyit, „előrebocsátva egy halvány, sajátságos öltözötű férfit, kit így mutatott be: Petőfi Sándor...”

„Felugrottam, — írja Vadnay Károly — elszápadtam s a Tompa kezében lévő kötetet az ágyra dobtam...”. — Hol történt ez a jelenet? Végigjárom a Tanácsház tér 5. számú házat, kezembem Szendrői János, Miskolc történetírójának könyveiből vett jegyzeteimmel. Nem az emeleten történt. Ez a Szeremley-ház, későbbi gazdája után így neveztek. Vadnay Miksa — írja Szendrői — az „emeletes ház földszintjén lakott, a kapu alatt jobbra”. Most két ajtó van jobbfelől a földszinten, tehát az első ajtó vezethetett Vadnay Miksa lakásába, mert a második lakás ajtaja már nincs a kapuból alatt, ez már az udvaron van.

A költő nem először van Miskolcon, 1843-ban már járt itt, beteg, gyalog, havas esőben, útjának emléket egy halálhangulatú vers őrzi. Milyen más 1847 júniusa. Boldog? „Elbeszélte — írja Vadnay —, hogy ép Bejéből jön, Tompától és meggy Szatmárba, a menyasszonyához. Sugárzott az arca, midőn e szót kiejtette.” Boldog. A hangulatot a versnél is hűvebben őrzi a próza, a költő forma sokszor kényeserít, utólevében a költő „szép napom”-nak nevezi az itt töltött egyetlen napját, június 8-át: Miskolc, ezt ne feledd el! — huszonhat évet élt és kevésszer írta le ezt a szót. — 1843-ban egy borsodi fuvaros vette fel könyörületből a szeke-rére, most barátok tolonganak körülötte, annyian, hogy a Vadnay-házba sem férnek, a régi kaszinóba viszik ebédelni, ahol Gerga Spiridion a gazda, — a miskolciak csak „Spirá”-nak becézik, — híres konyhája van. Délután — „sok kocsival” — a költő és barátai kirándulásra indultak Diósgyőrbe és a hámosi völgybe.

„Csak arra emlékszem — írja tovább Vadnay —, hogy a hámosi völgy meredek sziklakapujánál, midőn a szűk vadregényes völgy egész hosszában feltűnik, a költő lelkesülten kiálta föl: „Fölséges! ha az an-

gyalokat kiűznék az égből, ide jönnének lakni...” — Ez Diósgyőr után történt, ahol — de ezt már Petőfi írja Kerényihez — „egyre szűkebb lesz a völgy s végre egészen kösziklák közé szorul, meredek, vad, kösziklák közé, s az út felfelé tart kanyargósan a Szinyva partján, mely számos zuhatagot képez, fönn pedig a hegyen tóba gyűl, melynek vize sötétzöld, minthogy tükre az őt környező bércek erdejének. Ez ember azt gondolja, hogy legalább is Helvéciában van, Helvécia valamely szebb vidékén. S hogy semmi se hiányozzék, a természet barlangot is helyezett a völgybe, még pedig csepő-göbarlangot. Az igaz, hogy Aggtelekhez képest semmi, de minthogy ebbe nem fátylakkal, hanem csak gyertyákkal járnak, az aggtelekinél sokkal tisztább, fényesebb s ez pótolja némileg a nagyszerűséget...”

Most halljuk újra az utatársat, az ifjú Vadnayt, aki a költővel utazik egy szekéren. A boldog diák, hogy felnőtséget bizonyítsa, bátyja „tájt-pipáját” szorítja a foga között, amelyet Petőfi töm meg a maga „pirosk színű, finom laskavágatú” török-dohányával. Károly deák pőfékel a kocsilésen, amíg forogni nem kezd vele a világ, szédül, emelyeg, megártott a törökdohány. „Alig vártam, hogy a döcögő kocsi megálljon a kis csárda előtt... Mikor visszaszompolyogtam a csárdába, akkor már javában folyt a mulatság. Töltögették a bort s éltették a költőt...” — De Petőfi alig ivott, „kapott is az alkalom, midőn a poharozó komániától megszökhett. Meghallotta, hogy ép a kocsmát mellett csepő-göbarlang van. „Nézzük meg.” — Megnéztük négyen. A barlangtól felmentünk a sötétvízi széles tóhoz, mely egészen zöld a fölötté álló hegyek sűrű fától...”

Este visszatértek Miskolcra, a költő másnap Sárospatakra ment.

III.

ISMERED Lillafüredet? — Hámost, a szép falut, a tavat és barlangokat? Persze, ismered. Mit tudsz arról, hogy hol járt itt Petőfi? Hol a sziklakapu, ahol feltűnt azon a júniusi délutánon a völgy? Hol lehetett a kocsmája és — ép a kocsmát mellett — a barlang? Nem tudod, valld be. A dömsödiek se tudták, hol az a ház, ahol a költő híres levelét írta Várady Antalhoz, élete egyik legnagyobb versét; Sátoraljaújhelyen ma sem tudják, hol volt Kazinczy Gábor lakása, ahol Petőfi megszállt; a cecetek tudták, melyik az a régi kocsidálas, amelyben a költő, mint vándorszíniész játszott, mégis lebontották; a kis lak-ot is lebontották Dunavécsein, Szalkszentmártonban uborkabegyűjtő központot rendeztek be Petőfi lakószobájában. Nincs a világnak még egy népe, mely így herdelné a kinceit, mint mi. Gonoszság? Dehogy: tudatlanság, tájékozatlanság. „En sohasem tudtam, hogy Petőfi itt járt a hámosi völgyben”, — mondta őszintén a Palota-szálló igazgatója. „Ennél a barlangnál járt? — bámul rám az Anna-barlang vezetője — Petőfi?... Lehetetlen, kérem...” — Nem is hiszi el, mert sohasem mondta neki senki. Honnan is tudná, mikor a fellettesi sem tudják: A Barlangnév-gyűjtemény Főfőhivatal sem tudja, különben nem nevezte volna el az Anna-barlangot éppen most „Forrás-barlangnak, mit sem tudva arról, hogy 109 évvel ezelőtt járt itt valaki, irt valamit erről a barlangról, amit érdemes volna a bejárat fölé vésetni, mert ne állassuk magunkat, ez az egyetlen magyar történelmi név — Petőfi! —, amely az idegen fülben is ismerősen csendül meg. A geológusnak talán árt az irodalmi műveltség?

A házat keresem Hámost, a kocsmáépületet, ahol miskolci barátai között ült. Megvan még? Miskolcon órák hosszat töprengtem ezen Csorba Zoltánnal, Leszli Andorral és a múzeumban Megay Gézával, a hámosi régi házak legalaposabb ismerőivel vázrajzot készítettünk. De ahogy nem lehetett a Nilus forrásvidékét térképről és az egyiptomi feljegyzések alapján felfedezni, sem Pesten, sem Miskolcon semmiféle vázlat, semmiféle sugallat nem fogja közölni veled, hol a ház — s éle-még, vagy ennek is vége? Gyermünk, Livingstone, míg bírod türelemmel, lábál és szívvel, gyerünk a helyszínre, a bölcs bennszülöttek majd útbaigazítanak, utazó vagy, ez a foglalkozásod. Ez a foglalkozásunk és egy kicsit életünk értelme.

IV.

A HÁMORI EMBEREK. Ezek itt mind munkások, az első hámosiak unokái. Öregek. Garami Kálmánnal beszéltem először, 82 éves, Palota-utca 19. szám alatt lakik. Meddig tud visszaemlékezni? — kérdeztem. Azt mondja 1880-ig jól emlékszik mindenre, itt született. Hol volt itt régen kocsmája? — Csak egy kocsmája volt a

régi faluban, mondja határozottan, a »Fried-házban«, de a faluban csak úgy hívták a kocsmát, hogy Hollender, mert ez a család volt egykor a vendéglő. Rég kihaltak innen, de ő még ismerte őket. Akkor még nem építették meg a nagy lillafüredi utat, Lillafüred se volt, az út Miskolcra a falum keresztül vezetett át a völgyön. Az út mentén állt a Hollender-kocsmája, oda jártak a miskolciak is, ha kirándultak Hámostba. — Más kocsmába nem mentek? — Nem mehetek, kiáltja fennszóval és kissé mérgesen, hogy ilyen érthetetlen vagyok, — itt régen sohasem volt más kocsmák csak a Hollender. Áll még a ház? — Kérdelem reménykedve. Persze, hogy áll, most bolt van benne, népbolt. Hallotta, hogy itt járt Hámostban Petőfi? — Azt sohasem hallotta. — De tudja ki volt Petőfi? — Hát hogyne tudná, mondja sértődötten, persze, hogy tudja, a verseit is tudja, de hogy Hámostban járt volna — csóválja a fejét —, azt sohasem hallotta.

Korsószy Jánost keresem fel, Losonczi-utca 33. szám alatt lakik, ez Garami Kálmánnal is öregebb, 85 éves, a felesége is él, ezen a jó levegőn úgy látszik sokáig élnek az emberek. Ugyanazt mondják, amit Garami Kálmán: a régi Hámostban mindig csak egy kocsmája volt a Hollender. Hogy Hollender előtt kié volt, nem tudják, de a ház folyvást kocsmája volt, így mondták az öregek. Hollender Farkas volt a kocsmáros az ő gyerekkorában; nem olyan volt a ház, mint most, zsindeletős volt, átépítették. De Korsószy János még emlékszik a régi kocsmára, nem volt abban semmi más csak egy ivó, meg a kocsmáros lakása.

Sikerle János a legöregebb a faluban, de a három öreg között a legjobb érben van, 86 éves. Azt mondja 1876-ra egészen jól vissza tud emlékezni. Ez huszonkilenc esztendőnyi távolságra van 1847-től, amikor a költő itt járt, annyira sem, mint tőlünk az első világháború kitörése. A falukép ilyen idő alatt nem változott meg lényegesen; most már látom, hogy a régi hámoscsaládok emlékeztében tisztán él a régi kocsmája. — Azt hallottam Miskolcon — mondom az öreg Sikerlenek —, hogy talán a régi hámosi hivatal épületében lehetett a kocsmája, de az is lehet, hogy lerombolták. — Nem! — mondja, — a kancelláriában sohasem volt kocsmája, hogyis gondolok olyat! A Hollender-kocsmája volt itt az egyetlen, nyolcvan évvel ezelőtt, mikor vissza tud rá emlékezni, már akkor öreg ház volt az, később Hollenderék átalakították. — Hogy hol van? — menjen csak egyenesen a hídig, ott forduljon el balra, egy borbély-műhely közelében megtalálja a népboltot, az volt régen a Hollender kocsmája. Mit tud arról, hogy itt járt Petőfi? Arról nem tud, semmit, nem hallott róla, nem is nagyon hiszi, úgy látom.

Elmegyek a hídig, balra fordulok, megtalálom a boltot, Palota-utca 41. szám. Ez volt a régi kocsmája, az öreg Hollender ugyan csúnyán átépítette, olyan a homlokzata, mint egy százfördülő tanítói laké, meg a monogramját is odabiggyesztette malterből: H. F. — Hollender Farkas. — Ez volt Petőfi kocsmája? Nem tudom, de a ház ez, az alapfalak a régiek, a mely pince is a régi, ahonnan azon a júniusi délutánon a bort hordták az asztalra, mikor a költő nem akart inni s a barlanghoz szökött negyedmagával. A kocsmát mellett — kell lennie a barlangnak is: valóban itt van, innen alig 200 méternyire az Anna — most Forrás-barlang; nem »csepő-göbarlang«, hanem mély, de éppen ez a magyarázata, hogy a költő »tisztábbnak, fényesebbnek« látta, mint az aggteleket.

Miskolc felé menve lefényképezem a hámosi völgy bejáratát, »a meredek sziklakaput«, ami nem azonos a lillafüredi út híres »vaskapujával«, a robbantott alagúttal. A sziklakapu, ahol Vadnay a lüszött anyagokról szóló példázatot hallotta a költő szájából, ott van, ahol valóban feltűnik »a szűk vadregényes völgy egész hosszában, ahol a falu felé hajlik el az alsó út. Micsoda hódítás! — a hámosi hegyek az Alföld szerelmestől kaptak egyszer dicséretet; magyar táj ennél nagyobb, nagyobból nem kaphat. De a szép völgy süket hölgyként viselkedik: nem tud a bókrol.

★

En nagyon szeretem ezt a várost. Miskolcot, közöm is van hozzá, ifjúságom emlékei kötnék ide, évekig voltam a lakója. Jól van, vitázzanak velem, város, a tudásaid, bizonyítsák, hogy nincs igazam a hámosi kocsmához, a sziklakaput, a barlang dolgaiban. De ha igazam van, város, véd fel a bókot a sziklakapura, jövőre lesz 110 éve, hogy a költő itt járt, ne maradjon tovább jeltelen a völgy.

DIENES ANDRÁS

A népi kultúra vándor harcosai

Óriási porfelhőt kavart a nyitott, szellős teherautó az országúton. A kocsi tetején pokrócokba, kabátokba burkolózva lelkes, vidám kis társaság utazik: a Borsodi Ifjúsági Együttes tagjai. A nemrég alakult kollektívák már jól összehozták. Nem zavarja őket a hirtelen öszi szél fordult idő. Mindennapi munkájuk elvégzése után, szabadidejükben összejönnek, próbálnak fellépni. Ma itt, holnap ott, a hét végén pedig a megye egy harmadik sarkában látjuk őket. Elviszik a népi művészetet sokszor olyan közönségek dolgozóinak közé, akik a kultúra a művelődési állásaiból eddig nagyon szűken, vagy megemlékezésén nem részesültek.

Az elmúlt vasárnapon Alberttelepre vitte őket az »ekhós-teherautó«. A nemrég felavatott gyönyörű kultúrotthon nézőterén sokszáz alberttelepi és környéki dolgozó telenyere csatlant tapsra, amikor széthúzódott a függöny és az együttes népi zenekarának művészi tolmácsolásában felszandult Bihari kesergője. Szűnni nem akaró tapsok követelték a műsor egyes számának megismétlését. A kislétszámú együttes megérdemelt sikert aratott.

A műsor a magyar háza különböző tájaira és a Székelyföldre vezette el a táncot, dallalt, zenét a nézőket. Vidám évdőds, fiatalos jókedv sugárzott a kálottaszegi táncokból. Koller Erzsébet, Bodnár Éva, Nikhási Győ-

ző és Takács László fegyelmzett, alapos felkészüléssel tanuskodó táncos igazi művészeti élményt jelentett. Ugyanezt a fegyelmzett és alapos felkészülést látható Takács László, Nikhási Győző és Koller István székely pontozótánc, valamint Nikhási Győző kálottaszegi szótánc. Vidám falusi életképet mutatott be Bodrogi Zoltán táncjátéka: a vidám, incselkedő fiatalok elkergetik maguk közül a gyáva legényt, még a lányok sem tülrik meg maguk között. Ezt a sablonos kis történetet művészeti erővel kellették életre és töltötték meg élő tartalommal Koller Erzsébet, Szelenyi Magda, Bodnár Éva, Hejczeli Ilona, Takács László, Búza Gyula és Bodrogi Zoltán. A táncprodukciók a hortobágyi csikós-táncban érték el tetőpontjukat. Búza Gyula koreográfiájában meglepően egyszerű a pusztai esti élete. Visszafojtott indulat, legényváltás, a pusztai legények vetélkedése, szerelme kelt életre a produkcióban, amely a kis együttes minden táncosát színpadra szólította.

Az együttes két vendégművésze, Lukács Róza és Kovács László, a miskolci Déryné Színház két művésze népdalok művészi előadásával segítette az együttes sikerét. A felszattant telenyereváltások állandó ismétlésekre ráadásokra buzdították őket. A héttagú népi zenekar Vadász Dezső vezetésével művészi segíteje volt a tánc- és énekszámok sikerének. Imreh József ügyes összekötőszöveggel vezette be az egyes műsor részeket. Műsor-közlelés egyszerű, közvetlen volt; tartózkodott az olcsó sikert igéző élcélődéstől, bár feladta, éppen a műsor sokirányú volta miatt, nehéz volt.

A lelkesedés és — a művészeti vezető Bodrogi Zoltán jó munkáját dicsérő — alapos felkészülés mellett a fegyelmzett és a kis együttes harmadik jellemvonása. Ez a három tulajdonság tette képessé őket arra, hogy jóformán a semmiből létrehozzák az együttest. Eddig már hét forrásikerű estét nyújtottak a megye dolgozóinak. Volt eset — Mezőnagymihályon —, hogy ings iskolateremben ping-pong asztalon léptek fel. A kosztimok még bizony hiányosak, sok a nehézségük, de lelkes tanítványuk eddig győzedelmeskedett a nehézségeken.

Az együttes a Hazafias Népfőnt együttese, jó lenne tehát, ha egy kicsit többet törődne vele a népfőntbizottság. Figyelemmel kellene kísérnie fejlődését, (mert eddig még nem volt kíváncsi az együttes produkciójára) segítenie, hogy még jobb felkészüléssel, még művésze előadással vihesse el sok-sok borsodi községbe a népi kultúrát; támogatassa annak a kultúrpolitikai programnak a megvalósítását, amely egész népünknek, — a Hazafias Népfőntnak is ügye.

Benedek Miklós

Tollhegygel

A szegény olvasó panasza

A strám oka most nem sajtóhiány, félretekintett közlemény, vagy valamely várvárt könyv hiánya. Nem élvezhetetlen illusztrációk, izléstelen kiállítás, vagy az apró betűk miatt panaszok az olvasó. Nem!

A kiadványalkotók megbeszélésén számos új mű megjelenéséről esett szó.

A népművelési miniszter közölte, hogy hamarosan új, országos folyóiratok látnak napvilágot: az Életképek és az irodalmi látóhatárunkat messze kitágító Nagyvilág. Mindenfelé új sajtóorgánusokról szönek szép terveket. Nő az újságok, hetilapok oldalszáma. A magyar betű egyre szívesebben, igazabban, gazdagabban tükrözi életünk valóságát.

A betűk áradatában az olvasó behúzza nyakát, gondok redőzik omlokát, hétről-hétre sűrű, zsufolja programját. Asztalán, könyvespolcán és éjjeli szekrényén halomra gyűlnek a csalogató — hívogató — kínáló sorok. Két novella között elcsen magának egy friss hangú költeményt. Két tanulmány között elkap egy érdekesítő riportot. Szimultán módra jakszik a betűkkel, mint a mesterszakkozó; belekábúl a lépésekbe, mégse győzi.

Érzi mennivre érzi az irodalom súlyát! Hányféle módon vigasztalta már magát! Elhatározta: vasárna-

ponként ötszöröse emeli a hétköznapi normát. Kettős munkaszüneti napokra beiktatja a háromkötetes regényeket. Kiszállásoknál a vonatban feldolgozza a szakirodalmat. Kirándulásokon szalonasításához jól illik az Olcsó Könyvtár-sorozat. A napi beszélgetések csökkentésével felszabadíthat még legalább félórát; éppen elég idő egy verses elbeszélésre. Miközben a gyerek, akinek segíteni kell a leckék elkészítésében, a számtanpélda megoldását keresi, át lehet futni egy néhányszakasos költeményen. Túlórázhat reggel is, ha melőzi a papucs felvételét és nyomban cipőbe bújtatja lábait. Hát még a többi rejtett tartalék!

Mig ezek előkerülnek, az olvasó felsóhajt, feljajdul: kedves szerzők, csak néhány pillanatnyi türelmet kérek, mig utólérem magam. mig behozom a veszedelmesen dagadó szaporodó restanciát. De ők nem várnak. Nekik is sietős, annyi a mondánivalójuk.

Es az olvasó, akihez áradnak a cikkek, a könyvek, a nemes kincsek, még jobban behúzza nyakát, még szaporabban rója a betűket. Ujabb időbeosztást készít és még több könyvet cipel ágáiba előlvasás előtt. Magasodnak a halmozak az íróasztalon és a polcokon, szaporodnak a szegény olvasók gondjai.

De jók ezek a gondok!!!

(s. a.)

A PÁRTOKTATÁS Kíváncsi

„A marxizmus-leninizmus alapjai” I., II. évfolyam városi, nagyüzemi járási propagandista tanfolyamok vezetői részére 1956. szeptember 21-én, pénteken egésznapos előkészítő konferenciát tartunk. Kezdeté délután 9 óra. Helye: Miskolc Pártoktatási Ház, Selyemrét 1. L. emelet 51—54.

Téma: az I. évfolyamon: a marxizmus-leninizmus tanítása a társadalom fejlődéséről a néptömegek a történelem alkotói.

Vezetői: Boda István.

II. évfolyamon: az MDP — társadalmunk vezető ereje. A pártélet lenini elvei.

Vezetői: Szajcz István elvtárs,

Kérjük az elvtársakat, hogy pontosan, felkészülve jelenjenek meg.

Az „Időszerű kérdések” városi járási, nagyüzemi propagandista tanfolyamok vezetői részére 1956. szeptember 29-én délután 9 órai kezdettel konzultációt tartunk.

Helye: MDP-vel pártbizottság székháza Miskolc, Felszabidóktól útja.

Vezetői: Földvári Rudolf elvtárs. Kérjük az elvtársakat, hogy pontosan, felkészülve jelenjenek meg és konzultációs kérdéseiket legkésőbb szeptember 24-ig küldjék el.

MDP megyei pártbizottság agit. prop. osztály